

Kinderrechtencommissariaat
Leuvenseweg 86
1000 Brussel
tel.: 02-552 98 00
fax: 02-552 98 01
kinderrechten@vlaamsparlement.be
www.kinderrechten.be

Délégué général aux droits de l'enfant
Rue des Poissonniers 11-13
1000 Bruxelles
tel.: 02-223.36.99
fax.: 02-223.36.46
dgde@cfwb.be
www.dgde.cfwb.be

Rapport aan het Comité voor de Rechten van het Kind

Verslag van de kinderrechtencommissarissen van de Vlaamse en de Franse Gemeenschappen over het 3de en 4de Rapport van België

Presessional februari 2010

Lijst met afkortingen

Comité:	Comité voor de Rechten van het Kind
IVRK:	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
DGDE:	Délégué général (de la Communauté française) aux droits de l'enfant
Fedasil:	Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers
K&G:	Kind en Gezin
KRC:	Kinderrechtencommissariaat
NCRK:	Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind
OEJAJ:	Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse
ONE:	Office de la Naissance et de l'Enfance
SECAL/DAVO	Service des créances alimentaires / Dienst voor alimentatievorderingen

Inhoudstafel

Inleiding	4
1. Coördinatie en toezicht	5
Coördinatie	
Toezicht, opvolging en controle	
2. Bekendmaking van het IVRK	7
Zaak van het curriculum	
Train the trainers	
3. Respect voor de mening van het kind	9
In het beleid	
In het schoolmilieu	
In onderzoek	
In de gezondheidszorg	
4. Een rechtspositie voor minderjarigen	11
Spreekrecht	
Jeugdadvocaten	
Rechtsingang	
5. Kinderen en echtscheiding	13
Nieuwe wetgeving niet altijd beter	
Het standpunt van het kind	
Financiële implicaties	
6. Gezondheid en welzijn	15
Geestelijke gezondheidszorg	
ADHD en medicalisering	
Dagopvang	
7. Geweld, misbruik en verwaarlozing	17
Geweld in de vrije tijd	
Geweld op school	
Geweld in de thuisomgeving	
Ritueel geweld	
8. Kinderen met een handicap	19
Onvoldoende plaatsen...	
...en problemen met het leerlingenvervoer	
Sociale integratie	
9. Armoede: kinderen in gezinnen met een precair inkomen	21
Armoede en onderwijs	
De impact op het gezinsleven	
De impact op de gezondheidszorg	
De impact op het sociale leven	
10. Onderwijs	23
Onvoldoende plaatsen voor iedereen	
Procedures niet gerespecteerd	
Een leerlingenstatuut	
Gratis onderwijs	

11. Asiel	25
Onderwijs	
Niet-begeleide minderjarigen	
Vage regularisatieprocedures	
Geen opsluiting van minderjarigen in gesloten centra	
Fedasil in crisis	
12. Kinderen in conflict met de wet	27
Uithandengeving	
Toenemend aantal gesloten instellingen	
De rechtspositie van minderjarigen in detentie	

Inleiding

Het Kinderrechtencommissariaat van het Vlaams Parlement en de Délégué général de la Communauté française aux droits de l'enfant hebben het genoegen om bij het Comité voor de Rechten van het Kind dit rapport in te dienen. Het betreft een rapport over het vijfjaarlijkse Belgische verslag inzake de implementering van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Zowel het Kinderrechtencommissariaat als de Délégué général aux droits de l'enfant zijn onafhankelijke instanties voor de verdediging van de kinderrechten en werden opgericht op gemeenschapsniveau. Ons bestaan alleen al bewijst dat de Belgische overheden bereid zijn om hun verplichtingen ten overstaan van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind wel degelijk na te leven.

Bij het opstellen van dit verslag besloten wij om te vertrekken vanuit ons werk als kinderombudsmannen, gezien het ons de mogelijkheid biedt om zowel informatie als klachten te krijgen over de niet-naleving van kinderrechten. Wij vonden het ook belangrijk om het Comité elementen aan te reiken voor een kritische analyse van het Belgische rapport met betrekking tot de slotbeschouwingen die in 2002 werden geformuleerd. We stelden immers vast dat sommige beschouwingen geen impact hebben gehad en dat in bepaalde gevallen de leefsituatie van kinderen erop achteruit ging.

In het jeugdrecht bijvoorbeeld zet België niet enkel zijn beleid verder, waarbij bepaalde minderjarigen als volwassenen worden berecht, er wordt voorts ook nog een steeds strenger detentiebeleid gevoerd dat niet strookt met het IVRK.

In dit rapport behandelen wij een twaalftal specifieke onderwerpen waarbij de rechten van het kind niet voldoende gerespecteerd werden en er nog speciale inspanningen geleverd moeten worden.

Ondanks de verschillen in reglementeringen en beleidslijnen in onze twee gemeenschappen, wilden wij enkele aandachtspunten behandelen die te maken hebben met alle kinderen die op ons grondgebied wonen en leven.

In deze tijden van economische crisis is voor ons het probleem van armoede bij kinderen van primordiaal belang. Te veel kinderen leven nog in precaire omstandigheden, waardoor de erkenning en de uitoefening van hun rechten in gevaar worden gebracht.

Vanuit onze ervaring durven wij te stellen dat heel wat kinderrechten nog niet ten volle worden toegepast in ons land. Dit is zeker het geval voor het recht op participatie, zowel op vlak van individuele beslissingen evenals bij het uittekenen van meer algemene beleidslijnen die impact hebben op het leven van kinderen.

In vele andere materies – met name buitenlandse kinderen en kinderen met een handicap – wordt het principe van non-discriminatie, dat alle kinderen gelijke rechten geeft, nog verre van toegepast.

Wij hopen dat onze bijdrage het Comité voldoende inzicht geeft over de leefsituatie van kinderen in België. Eveneens hopen wij dat dit rapport de verschillende regeringen in ons land ertoe zal aanzetten om nog harder en efficiënter te werken aan een beleid met nog meer respect voor kinderrechten.

1 Coördinatie en toezicht

Coördinatie

De ingewikkelde Belgische institutionele context (Federale staat, Gemeenschappen, Gewesten) met z'n gedeelde bevoegdheden maakt een goede coördinatie van het kinderrechtenbeleid er niet makkelijker op. Het rapport vermeldt tal van oude of nieuwe mechanismen die rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen tot een betere coördinatie en toezicht op het kinderrechtenbeleid. Toch wijst deze opsomming heel duidelijk op de grote verschillen tussen de bevoegdheidsniveaus. Zo hebben we in de Vlaamse regio de Kindeffectrapportage en de coördinerende minister Kinderrechten. In de Franstalige en Duitstalige regio's ontbreken deze mechanismen.

De oprichting van de NCRK, dat alle bevoegdheidsniveaus coördineert, zou aan deze situatie kunnen verhelpen mocht ze voldoende middelen ter beschikking krijgen.

Ook al probeert de NCRK zoveel als mogelijk het middenveld bij zijn activiteiten te betrekken, toch hebben enkel de regeringsafgevaardigden stemrecht. Het verslag bevat slechts enkele elementen waarin de stem van het middenveld gehoord werd. Bij de oprichting van de NCRK werd gestipuleerd dat afwijkende opinies over het Belgische rapport zouden worden geannexeerd aan het rapport. Deze zijn echter niet terug te vinden in de officiële tekst die de Belgische overheid aan het Comité heeft bezorgd.

Ook op regionaal niveau kunnen we dezelfde conclusie trekken. Er bestaan tal van mechanismen om de implementatie van het Verdrag te verwezenlijken en toch spelen ze amper mee op beslissingsniveau. Zo hebben de aanspreekpunten kinderrechten nauwelijks bevoegdheden en krijgen deze ambtenaren dit takenpakket er zonder extra middelen of tijd gewoon bij. De installatie van kinderrechteninstrumenten wordt dus maar al te vaak benaderd als een eindpunt, terwijl het een beginpunt zou moeten zijn.

Toezicht, opvolging en controle

Het KRC en de DGDE zijn onafhankelijke instanties ter verdediging van de rechten van het kind. Het Comité formuleerde in zijn slotbeschouwingen van 2002, dat ook op andere bestuursniveaus een dergelijke instantie wenselijk is. België beschikt over instanties in slechts twee van de Gemeenschappen. In de Duitstalige Gemeenschap en op federaal niveau ontbreken die nog steeds.

Samenwerking tussen sommige instellingen is informeel en niet wettelijk erkend. Bevoegdheden inzake kinderrechten zijn verdeeld over de verschillende bestuursniveaus. Bijgevolg is het zeer moeilijk om alle beleidsdomeinen inzake kinderrechten te dekken.

Het KRC en de DGDE worden regelmatig geconsulteerd door wetgevende organen op verschillende bestuursniveaus. Dit gebeurt niet systematisch terwijl het KRC en de DGDE toch een enorme expertise hebben opgebouwd inzake kinderrechten. Wanneer de verschillende parlementen teksten en kwesties bestuderen die raken aan kinderrechten, zouden ze het KRC en de DGDE systematisch moeten informeren. Alzo kan er tijdig advies gegeven worden over de impact en de conformiteit van de beleidsplannen met de rechten van het kind.

Het toezicht op de naleving van het IVRK gebeurt eveneens via de analyse van klachten over schendingen van kinderrechten. Naast de klachten die voorgelegd worden aan het KRC en de DGDE zijn er ook andere hulpinstanties die klachten krijgen over kinderrechtschendingen. Kwantitatieve en kwalitatieve informatievergaring hierover is bijgevolg nodig. Alzo kunnen conclusies getrokken worden die ons vertellen hoe we de levensomstandigheden van kinderen kunnen verbeteren.

2 Bekendmaking van het IVRK

Het IVRK verplicht de Staten om kinderen op passende wijze in te lichten over hun rechten. Kinderrechteneducatie is met andere woorden een recht voor alle leerlingen, niet alleen voor de middelbare scholier, maar evenzeer voor het kind in de basisschool.

Zaak van het curriculum

Het onderwijscurriculum in Vlaanderen tracht hier in de eerste plaats via de ontwikkelingsdoelen en eindtermen aan tegemoet te komen. Zowel voor het basisschools gewoon en buitengewoon secundair onderwijs, werden eindtermen in verband met mensen- en kinderrechten geformuleerd. In het basisonderwijs zijn deze eindtermen te vinden in het leergebied Wereldoriëntatie. Voor het secundair onderwijs zijn er de vakoverschrijdende eindtermen 'Opvoeden tot burgerzin' en 'Leren leren'. In het basisonderwijs omvatten de eindtermen Wereldoriëntatie een rubriek 'Maatschappij', die op zich een subrubriek 'Politieke en juridische verschijnselen' kent. Hieronder valt één eindterm die expliciet mensenrechten en kinderrechten vermeldt: "De leerlingen kunnen het belang illustreren van de fundamentele rechten van de mens en de rechten van het kind. Ze zien daarbij in dat rechten en plichten complementair zijn".

Deze koppeling van rechten aan plichten is opmerkelijk. Achter deze koppeling lijkt een misvatting van het concept mensenrecht te schuilen. De idee dat een kind (of een mens) eerst bepaalde voorwaarden dient te vervullen vooraleer haar of hem een recht kan toegekend worden, gaat uiteraard niet op. Mensenrechten zijn niet voorwaardelijk. Conform daaraan kunnen kinderrechten dus onmogelijk gedacht worden en vorm krijgen vanuit de idee dat ze enkel weggelegd zijn voor goede kinderen en jongeren die hun plicht weten te vervullen.

Ook de eindtermen van het secundair onderwijs suggereren een vergelijkbare redenering door de sterke inbedding van de mensenrechten en kinderrechten in de aandacht voor burgerzin in het curriculum.

In de Franse Gemeenschap noteren wij bovendien dat er in de basisscholen of in het middelbaar onderwijs geen vorm van structureel georganiseerde kinderrechteneducatie bestaat. Een Decreet uit 2007 over burgerschap in de scholen voorziet echter de publicatie van een handboek over burgerschap, dat onder meer ook de rechten van het kind zou behandelen. Het handboek is echter enkel bestemd voor leerlingen uit de hoogste klassen van het middelbaar onderwijs. Waardoor heel wat jongere kinderen, die zeker voordeel zouden halen uit deze vorm van kinderrechteneducatie, niet bereikt worden.

Train the trainers

In 2007 legde de Vlaamse regering de basiscompetenties en beroepsprofielen voor leerkrachten vast. Het beroepsprofiel onderscheidt drie niveaus of clusters van verantwoordelijkheden van de leerkracht: een verantwoordelijkheid tegenover de lerende, een verantwoordelijkheid tegenover de school en de onderwijsgemeenschap en een verantwoordelijkheid ten aanzien van de maatschappij. De beroepscompetentie 'De leraar als opvoeder' kent als rubriek 'De emancipatie van kinderen bevorderen: betrokkenheid, inspraak van kinderen en relatiebekwaamheid'. Participatie en inspraak van kinderen worden hier uitdrukkelijk naar voor geschoven.

De praktijk toont echter aan dat de component kinderrechteneducatie in de lerarenopleiding sterk afhankelijk is van opleiding tot opleiding en van hogeschool tot hogeschool. Een algemeen beleidskader ontbreekt hierrond, wat de (voorlopige) willekeur verklaart.

De aandacht voor kinderrechten in het curriculum van relevante academische opleidingen zoals geneeskunde en psychologie staat nog in de kinderschoenen. De Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers gaf op 18 juni 2009 een eerste voorzet door het goedkeuren van een resolutie betreffende een actieplan voor het kind in het ziekenhuis. In de resolutie vraagt de Federale regering om alle opleidingen geneeskunde en verpleegkunde aan te vullen met een vorming over contact met kinderen en kinderrechten. Algemeen is deze vorm van mensenrechten- en kinderrechteneducatie in België nog te toevallig, te verspreid en te veel afhankelijk van de goede wil en inzet van individuen en NGO's.

Zelfs indien het Belgische rapport enkele initiatieven vermeldt rond de informatie en educatie inzake de rechten van het kind, blijkt nog steeds dat een structureel beleid ter zake ontbreekt. Enkel in de doelstellingen voor de toekomst vinden we een aantal meer gestructureerde initiatieven die de regeringen wensen door te voeren ter verbetering van de bekendmaking van de kinderrechten, de kinderrechteneducatie en de opleiding van professionelen die met kinderen in contact komen.

3 Respect voor de mening van het kind

Sinds januari 2009 staan naast beschermingsrechten ook rechten van minderjarigen op voorzieningen en diensten én rechten om te participeren in de Belgische grondwet (artikel 22 bis van de Grondwet). Dit is een belangrijke stap vooruit voor de erkenning van rechten van alle kinderen.

De zoektocht naar volwaardige en respectvolle vormen van participatie waar een reële impact mogelijk is, moet verder gezet worden. Ook al is dit een moeilijke opdracht, het mag de overheid er niet van weerhouden om hier verder in te investeren. De structurele verankering is nog steeds onvoldoende doorgedreven. Bovendien worden structuren soms gebruikt als excuus en blijft het daadwerkelijk horen en betrekken van kinderen een loze belofte. Blijvende waakzaamheid om dergelijke misbruiken in te dijken is nodig om aan te geven dat kinderen gehoord zijn. Daarnaast moet er ook steeds de mogelijkheid blijven voor het eigen initiatief van kinderen en jongeren zonder dat er formele structuren boven hangen.

In het beleid

Vele decreten en wetten (h)erkennen het belang van het perspectief van en de betrokkenheid van minderjarigen zowel in het onderwijs, de jeugdhulp evenals ruimtelijke ordening en mobiliteit. De vertaling naar de praktijk laat echter op zich wachten doordat er onvoldoende middelen en methodieken worden aangereikt.

Er zijn tal van initiatieven om kinderen en jongeren te betrekken op diverse terreinen. Ondanks de goede bedoelingen merken we dat de impact van kinderen en jongeren vaak nog te beperkt is.

In de Franstalige gemeenschap schieten kindergemeenteraden als paddenstoelen uit de grond. De omkadering en de slagkracht laten soms te wensen over.

In Vlaanderen werd recent Karuur opgericht om de participatie van jeugdleden en van kinderen en jongeren in het lokale beleid te versterken. Gezien de recente oprichting kijken we vol verwachting uit naar de goede werking ervan en de ondersteuning die ze zullen bieden om participatie te bevorderen.

In de schoolomgeving

In het onderwijs is participatief werken nog lang niet overal een basisattitude, participatie blijft nog te vaak een luxe-element of een projectonderwerp. Participatie in het onderwijs wordt nog te vaak gelijkgesteld met de oprichting van een leerlingenraad. Er is onvoldoende ondersteuning van de onderwijsactoren op structureel niveau, zowel in Vlaanderen als in de Franstalige Gemeenschap.

In Vlaanderen is er wel het door de onderwijskoepels opgerichte Forum Leerlingenparticipatie, maar dit is nog steeds geen onafhankelijk expertisecentrum rond participatie op school, zoals dat beloofd werd in het Vlaams Participatiedecreet (2004).

Sommige groepen worden uitgesloten. Er wordt nog te vaak verondersteld dat ze niets te zeggen hebben of niets kunnen zeggen, zoals bijvoorbeeld jonge kinderen (kleuters) of kinderen met een handicap. Terwijl met aangepaste methodieken elk kind zijn visie kan weergeven vanuit zijn eigen benadering.

In onderzoek

Ook in onderzoek is de stem van kinderen nog te vaak afwezig. Dergelijk onderzoek vraagt vaak een andere aanpak, veel tijd en bijgevolg veel middelen. Het gaat hierbij zowel over belevingsonderzoek als over kinderen die zelf onderzoeker zijn. Nog te vaak zijn kinderen 'object' van onderzoek in plaats van subjectieve betekenisverleners.

Als een voorbeeld van goede praktijk vermelden wij hier wel het initiatief van het OEJAJ (2008). Dit was een kwalitatief onderzoek bij 64 kinderen tussen 6 en 15 jaar oud. Bedoeling was, de getuigenissen van de kinderen te horen over hun perceptie van welzijn en wat zij hieronder verstaan. Ze werden benaderd als bekwame gesprekspartners om de definitie van welzijn vanuit hun perspectief te verrijken.

Ook als kinderombudsdiensten moeten we zelfkritisch zijn. In de toekomst zullen er meer inspanningen geleverd worden om minderjarigen bij onze eigen werking te betrekken.

Via thematische dossiers wordt het perspectief van de betrokken minderjarigen wel telkens belicht. Een doorgedreven betrokkenheid bij de eigen werking werd tot op heden niet gedaan omdat we de omkadering niet konden garanderen voor een volwaardige participatie.

In de gezondheidszorg

In de gezondheidszorg zijn de kansen dat het kind gehoord wordt, beperkt. In 2002 stemde België een wet rond euthanasie. Kinderen kregen hierin geen plaats. Ze worden uitgesloten van het toepassingsgebied. De tekst van het IVRK stipuleert het recht op bescherming, voorzieningen en participatie, maar voorziet noch een verbod, noch een verplichting om euthanasie toe te staan.

Wij hopen dat de positie van minderjarigen bij euthanasie bespreekbaar zal worden. Wij zijn van mening dat waakzaamheid geboden is in het geval van minderjarigen die niet handelingsbekwaam of bewust zijn. Euthanasie is voornamelijk gebaseerd op zelfbeschikking, waardoor een beslissing die door een derde partij genomen wordt, een uiterst ingewikkelde zaak wordt.

Voor minderjarigen die beschikken over het nodige oordeelsvermogen en die hun belangen kunnen inschatten, mag de mogelijkheid tot euthanasie niet uitgesloten worden. Wij zijn van oordeel dat nadruk gelegd moet worden op de capaciteiten van de jongeren. Natuurlijk dienen de ouders betrokken te worden bij de beslissing, maar ze mogen niet het ultieme beslissingsrecht krijgen.

4 Een rechtspositie voor minderjarigen

Minderjarigen zijn in het Belgisch recht rechtsbekwaam, maar niet handelingsbekwaam: ze hebben rechten, maar kunnen die slechts zelden zelfstandig uitoefenen. Bovendien zijn de rechten van minderjarigen niet steeds samenhangend en consequent geregeld, wat tot rechtsonzekerheid leidt.

Spreekrecht

Het spreekrecht is niet congruent geregeld en is vaak meer een spreekmogelijkheid dan een recht. Zo bepaalt het gerechtelijk wetboek inzake het spreekrecht geen leeftijdsgrens, maar de vereiste van het oordeel des onderscheids wordt gesteld. De rechter kan ook weigeren de minderjarige te horen.

Anderzijds legt de wet op de jeugdbescherming dan wel weer een oproepingsplicht op vanaf 12 jaar.

Daardoor zal een minderjarige bij de ene rechter wel gehoor vinden, terwijl een andere rechter dat weigert, ook al gaat het om dezelfde betwistingen.

Wij vragen een duidelijke en eenvormige wetgeving die het spreekrecht van de minderjarigen daadwerkelijk garandeert. De invoering van een algemene oproepingsplicht vanaf minimaal 12 jaar zou zeker een stap in de goede richting zijn, analoog met de procedures voor de jeugdrechtbank, en het verplicht informeren van alle minderjarigen over het spreekrecht indien procedures lopen die hen aanbelangen.

Bovendien zouden rechters de mogelijkheid niet mogen hebben om te weigeren als een minderjarige zelf vraagt om gehoord te worden en dient het spreekrecht te worden toegepast in alle procedures die de minderjarige aanbelangen.

Wij menen dat magistraten moeten worden opgeleid over de aangewezen context en modaliteiten om gesprekken te voeren met minderjarigen en over manieren om rekening te houden met hun inbreng.

Jeugdadvocaten

Als minderjarigen in procedures betrokken zijn, hebben zij geen garantie op een eigen advocaat.

Minderjarigen kunnen in principe een beroep doen op kosteloze rechtsbijstand, maar hebben geen garantie dat de aangewezen advocaat ook kennis heeft van kinderrechten of jeugdrechtmateries. Indien minderjarigen zelf geen initiatief nemen, wordt er ook geen advocaat ambtshalve aangesteld (met uitzondering van zaken in het kader van de jeugdbescherming).

Wij vragen een specifieke regeling voor de aanstelling, de erkenning en de permanente vorming van jeugdadvocaten. Een jeugdadvocaat dient ambtshalve te worden aangesteld in elke procedure die de minderjarige aanbelangt, indien de minderjarige zelf geen advocaat aanstelt.

De titel van jeugdadvocaat moet beschermd worden, wat gerealiseerd kan worden door een verplichte multidisciplinaire vorming en permanente bijscholing. Jeugdadvocaten moeten vergoed worden voor hun rechtsbijstand, waarbij de overheid die ten laste neemt door ze te integreren in het systeem van kosteloze rechtsbijstand. En tenslotte vragen wij om de uitbouw van een juridische eerstelijnsdienstverlening voor minderjarigen.

Rechtsingang

Minderjarigen hebben geen toegang tot de rechter. Ze kunnen zelf geen procedure inleiden als hun wettige vertegenwoordigers dat niet doen. De bestaande mogelijkheden zoals de aanstelling van een voogd ad hoc of een optreden van het parket volstaan niet in situaties waar schendingen van rechten moeten worden aangeklaagd, daar de minderjarige nog steeds overgeleverd is aan de goodwill van volwassenen.

Wij vragen dan ook om een autonome rechtsingang voor minderjarigen. Bij stilzitten van hun wettige vertegenwoordiger moeten minderjarigen zelf een procedure kunnen inleiden, met bijstand van een jeugdadvocaat, in alle procedures waar rechten of belangen van de minderjarige in het geding zijn.

5 Kinderen en echtscheiding

Steeds meer kinderen krijgen met een scheiding te maken. Het gebeurt in hun vriendenkring, in hun familie, bij een klasgenoot... Ongeveer 1 op 4 minderjarigen maakt thuis een scheiding mee. Jaar na jaar staan vragen en klachten over scheiding bij de kindermobu-diensten op nummer 1. Kinderen ervaren gebrek aan informatie of ze krijgen foute informatie, ze worden niet of weinig betrokken bij datgene wat er staat te gebeuren, er is gebrek aan overleg met hen, ze lijden onder de negatieve sfeer tussen hun ouders, ze ervaren een gebrek aan opvang en steun, ze kunnen zelf niets ondernemen om de vastgelegde omgangsregeling in vraag te stellen of te veranderen.

De voorbije jaren kwam de Vlaamse overheid sterk tegemoet aan het gebrek aan informatie die kinderen ervaren. Ook werden inspanningen gedaan om de mening van kinderen binnen bemiddeling meer aan bod te laten komen. De wetgeving daarentegen laat nog teveel pijnpunten van kinderen liggen. Wetgeving rond (echt)scheiding dient in eerste instantie conflictbeheersend zijn. Waar ouders nog kunnen stellen dat zij na een scheidingsconflict zonder elkaar verder kunnen, is dit voor kinderen veel moeilijker. Ze raken nooit los van hun ouders en willen dat doorgaans ook niet. Wetgeving moet er voor kunnen instaan dat kinderen niet geklemd raken in het conflict tussen hun ouders, dat hun belang primordiaal is en dat hun mening een plaats in de beslissing krijgt.

Nieuwe wetgeving niet altijd beter

Tijdens de legislatuur 2003-2007 werd het wetgevend kader rond echtscheiding sterk gewijzigd. Jammer dat de wetgever niet meer rekening heeft gehouden met de positie van kinderen in een scheidingscontext.

Zo zou een gerechtelijke tussenkomst in een scheidingstraject niet de eerste maar de allerlaatste stap moeten zijn. Rechtszaken zorgen er aan sich voor dat mensen tegenover mekaar in het verweer gaan. Een verplichte kennismaking met bemiddeling had de kans op verweer kunnen verkleinen. Tijdens die bemiddeling komt ook de mening van het kind aan bod.

De wet maakt een gedwongen uitvoering nog steeds mogelijk. Dwang, onder welke vorm dan ook, is nooit in het belang van de minderjarige. Ook elke vorm van fysieke dwang op een kind is ontoelaatbaar. Een kind gedwongen afgeven kan niet.

Enkele voorwaarden van het IVRK blijven ondergesneeuwd in de nieuwe wet. Kinderen hebben recht op contact met hun ouders. In de nieuwe wet is het een recht van de ouder gebleven. Wanneer een ouder nauwelijks contact had met zijn of haar kind – vrijwillig of onder dwang- of gedurende een lange periode geen contact had en de relatie met het kind weer wil aanknopen door een gerechtelijke procedure op te starten, hebben de gerechtelijke instanties de neiging om te besluiten dat de ouder eigenlijk beschikt over een 'onvoorwaardelijk' recht om die contacten te onderhouden. Het contact wordt dan hersteld, desnoods onder de begeleiding van een speciale dienst die een ontmoetingsruimte regelt, zonder dat er vooraf werd ingeschat of het in het belang van het kind is om dat contact te herstellen. Het kind staat dan plots voor een beslissing die vaak genomen werd zonder dat het kind enige uitleg kreeg over de implicaties en zonder dat het om een eigen mening werd gevraagd.

In dit soort situaties zouden een beoordeling en een begeleiding moeten worden voorzien, alvorens de beslissing genomen wordt om het contact tussen ouder en kind weer aan te knopen.

En wanneer een ouder beslist om niet langer contact te hebben met het kind, werd er niets voorzien om de rechten van het kind garant te stellen, dat deze relatie wel wenst voort te zetten.

De huidige voorkeursregeling van 50-50 verblijfsregeling in de nieuwe scheidingswet komt vaak niet tegemoet aan de noden van de minderjarige en is niet altijd in zijn belang. Zeker wanneer te weinig rekening gehouden wordt met de mening van de minderjarige. Problemen ontstaan bij zeer conflictueuze scheidingen en wanneer er een grote afstand is tussen de woonst van beide ouders. De voorkeursregeling speelt vooral in op de noden en de vraag van de ouders, vaak ten koste van het welzijn van het betrokken kind.

Het standpunt van het kind

Minderjarigen hebben participatierechten. Dat is bij wet vertaald in een spreekrecht voor minderjarigen in gerechtelijke procedures. Minderjarigen kunnen vragen aan de rechter om gehoord te worden in alle procedures die hun aanbelangen. De rechter oordeelt echter zelf of de minderjarige over voldoende maturiteit beschikt om dat spreekrecht te kunnen uitoefenen. De rechter moet zijn beslissing motiveren indien hij de minderjarige niet wil horen. In de praktijk zien we echter dat dit spreekrecht in een scheidingscontext niet altijd op een correcte manier wordt toegepast. Nog te vaak zijn rechters niet geneigd om minderjarigen te horen en motiveren ze weinig of niet de redenen van deze weigering. Het spreekrecht van minderjarigen is in dat opzicht maar al te vaak een 'gunst'. Er zit bovendien een ongelijkheid in de wet. De wet heeft voorzien dat de jeugdrechter verplicht is om minderjarigen te horen vanaf de leeftijd van 12 jaar. Voor andere rechtbanken is er geen leeftijd vastgelegd. Hierdoor is er geen uniformiteit in het horen van minderjarigen door rechters. De wet regelt ook enkel de mogelijkheid voor minderjarigen om hun mening te geven. Bepalingen over de manier waarop rechters minderjarigen horen zijn niet opgenomen. Het spreekrecht is hierdoor vaak herleid tot een pro forma contact met de minderjarige, waardoor de mening van de minderjarige nog steeds onderbelicht blijft.

Financiële implicaties

Het probleem van onbetaalde alimentatie is een andere factor die conflicten veroorzaakt en versterkt, waarbij de kinderen steeds de eerste slachtoffers zijn. Om die reden kan de SECAL/DAVO (een dienst voor alimentatieclaims), die sinds 2004 operationeel is, achterstallig onderhoudsgeld opeisen en/of voorschotten betalen. Dit laatste blijft echter beperkt tot personen van wie het inkomen niet hoger is dan een (te laag geschat) plafond. Bovendien behandelde de SECAL/DAVO in 2008 slechts 30.000 dossiers, terwijl er 150.000 tot 170.000 gezinnen geconfronteerd worden met het probleem.

Er dringen zich dan ook verschillende aanbevelingen op: er dient ruchtbaarheid gegeven te worden aan het bestaan van de SECAL/DAVO, de dienst zou een universele opdracht moeten krijgen door de inkomensbeperking weg te werken, de administratieve stappen zouden vereenvoudigd moeten worden door het aanleggen van een nationaal register dat rechtstreeks toegankelijk is voor SECAL/DAVO (dat onder meer ook gerechtelijke beslissingen over het onderhoudsgeld zou bevatten) en er is een daadwerkelijke samenwerking nodig tussen de landen in geval de schuldenaar in een ander land dan België verblijft. Ook al vragen we deze maatregelen al jaren, ze zijn nog steeds niet van toepassing.

6 Gezondheid en welzijn

Geestelijke gezondheidszorg

Tijdens de voorbije jaren werd het dienstenaanbod in de jeugdzorg gediversifieerd en verbeterd. Sectoren die voorheen afzonderlijk werkten moeten de hulp op een meer geïntegreerde manier aanreiken. Dit is echter een langzaam proces. Bestaande diensten hebben immers uiteenlopende belangen en standpunten. Resultaat is dat het nieuwe werkmodel niet altijd even duidelijk is in de praktijk.

Er ontbreekt eveneens een intersectoriële toegang tot diensten die niet rechtstreeks toegankelijk zijn.

De idee achter de integrale jeugdzorg was vooral dat jongeren niet langer door de mazen van het net zouden glijpen, maar specifieke hulp zouden krijgen in functie van hun specifieke behoeften. Het recht op hulp werd verwezenlijkt, de beschikbaarheid echter blijft beperkt. De wachtlijsten zijn veel te lang en vaak krijgen de jongeren niet de vereiste hulp, ze worden van het kastje naar de muur gestuurd, met een onnodige escalatie van hun problemen als resultaat. Anderzijds noteerden we dat er soms geen of onafdoende hulp werd geboden en dat extra middelen aan de meest radicale modules werden toegekend (residentiële opnames of de cel voor jonge delinquenten), eerder dan aan de meer preventieve modules. Heel wat jongeren weten ook niet dat er hulp voorhanden is, ze hebben geen vertrouwen in de opvangcentra of maken gewag van slechte ervaringen.

In de praktijk stellen we vast dat niet alle jongeren de geschikte hulpverlening krijgen. Soms belanden minderjarigen met psychiatrische problemen in gesloten instellingen, samen met jonge delinquenten. Ze krijgen niet de correcte hulp, noch therapie of counseling. Anderen – vooral dan kinderen en jongeren uit kansarme gezinnen – worden te snel geplaatst en vinden het moeilijk om weer uit dat systeem te raken.

Wij bevelen dan ook aan dat het aantal gespecialiseerde zorgcentra voor kinderen en hun capaciteit verhoogd zouden worden en dat het aanbod gelijkmatig gespreid wordt over het hele grondgebied.

Ook kinderen die uit eigen vrije wil psychologische of psychiatrische hulp zoeken worden nog met heel wat problemen geconfronteerd. Psychologen zijn vaak van mening dat een kind recht heeft op een eerste consult, maar dat voor een verdere behandeling de instemming van de ouders vereist is. Huisartsen daarentegen verwijzen eerder naar de Wet betreffende de Rechten van de Patiënt uit 2002. Deze rechten staan een zekere autonomie toe aan minderjarigen die tot een redelijke beoordeling van hun belangen in staat worden geacht.

Wij bevelen dan ook aan, dat de Wet betreffende de Rechten van de Patiënt uit 2002 als basis zou dienen voor alle professionele zorgverleners, zodat zij bij machte zijn om adequate psychologische of psychiatrische zorgen te verstrekken.

ADHD en medicalisering

De voorbije jaren zagen wij een massale toename van voorgeschreven ADHD-medicatie (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), met pieken rond de maanden mei en juni.

Methylfenidaat kan zeker helpen bij jongeren bij wie de diagnose van ADHD werd gesteld, maar het middel blijft een amfetamine met veel gedragsveranderende

nevenwerkingen. Het mag zeker niet worden voorgeschreven zonder diagnose, gewoon om jongeren te helpen zich beter te concentreren tijdens examenperiodes. Het toedienen van het geneesmiddel is een nieuwe en toenemende trend geworden om storende en onrustige schoolkinderen aan te kunnen. Een kind reduceren tot een 'symptoom' dat behandeld wordt met de juiste medicatie is echter onaanvaardbaar. Opvoeders zouden daarentegen de oren moeten openhouden en luisteren naar mogelijke problemen, of die nu van opvoedkundige, emotionele, fysieke of psychologische aard zijn.

Wij bevelen dan ook aan dat de instemming van een arts wettelijk vereist wordt om dit geneesmiddel af te leveren. Die instemming mag enkel gegeven worden op basis van een gedetailleerd multidisciplinair verslag.

Dagopvang

Heel wat ouders maken zich zorgen over het tekort aan kinderopvang. Bovendien wordt de dagopvang van kinderen vaak gelinkt aan de werksituatie van de ouders. Ook wanneer de geplande oprichting van nieuwe voorzieningen plaats biedt voor kinderen van werklozen, mensen in opleiding of met tewerkstelling van bepaalde duur, toch worden in de praktijk de vrije plaatsen gewoonlijk gegeven aan voltijds werkende ouders.

Ook de toepassing van de Kwaliteitscode kan door ONE en K&G niet in alle opvangfaciliteiten worden gegarandeerd, omwille van hun gebrek aan financiële en menselijke middelen.

Wij vragen dan ook dat het aantal voorzieningen voor kinderopvang wordt opgedreven zodat de Barcelona doelstellingen gehaald en voorbijgestreefd worden. De voorzieningen dienen overal beschikbaar en betaalbaar te zijn. Kinderopvang is een onvoorwaardelijk recht van het kind. De voorzieningen moeten worden gestroomlijnd in een geïntegreerd systeem van opvang- en opvoedingscentra met gekwalificeerd personeel. ONE en K&G zouden voldoende hulpmiddelen moeten krijgen om een efficiënte controle te waarborgen op de toepassing van de Kwaliteitscode.

7 Geweld, misbruik en verwaarlozing

Als onderdeel van ons werk als kindombudsmannen ontvangen we heel wat klachten rond geweld waarvan kinderen het slachtoffer zijn. De vormen van geweld zijn divers, zowel qua aard (fysiek, seksueel, psychologisch) als qua intensiteit (wreedheid, mishandeling, het zogeheten 'educatieve' geweld) en zelfs de daders verschillen (ouders, leraars, opvoeders, andere kinderen, onbekenden).

Zelfs indien vormen van ernstig geweld de nodige aandacht lijken te krijgen en resulteren in een reactie naar zowel de dader (strafrechtelijke vervolging) als naar het slachtoffer toe (specifieke zorgverlening), toch blijven heel wat vormen van geweld onopgemerkt.

Geweld in de vrije tijd

Voor veel jongeren betekent sporten plezier, vrienden, je uitleven, zelf een club kiezen. Soms eisen trainers echter veel discipline of zware prestaties. Soms vallen er verwijten of zijn er bedreigingen. En ook als je uit je team gezet wordt of met fysiek geweld te maken krijgt, is het plezier ver te zoeken.

Toch ondertekenden vele sportverenigingen het Panathlon ethisch sportcharter: ze engageren zich om jongeren met respect te behandelen en trainingen te laten geven door bekwame mensen aangepast aan de leeftijd, het ritme en de mogelijkheden van kinderen en jongeren.

Wij vinden dat er meer aandacht moet komen voor plezier in de sport. Jongeren moeten kansen krijgen om kampioen te worden, maar ook om geen kampioen te worden. Ook moeten sportclubs klachten van jongeren serieuzer nemen en rekening houden met hun wensen.

Geweld op school

Het thema pesten op school behoort tot de top vijf van de meest aangemelde onderwijsproblemen bij de ombudsdienst van het Kinderrechtencommissariaat. Preventie en sensibilisering met betrekking tot pesten in de scholen moet verder ondersteund en uitgebouwd worden. Scholen zouden een effectief beleid rond pesten moeten uitwerken.

Geweld in de thuisomgeving

Verder is er nog de zogeheten 'pedagogische tik' waarvan kinderen het slachtoffer worden in hun eigen thuisomgeving. Deze vormen van geweld kunnen gevolgen hebben op korte of lange termijn (risico van de 'transgenerationale overdracht'). In 2002 was het Comité bezorgd over het feit dat in België niet alle vormen van lijfstraffen – zoals binnen het gezin – verboden waren. Ondanks de vele wetsvoorstellen die werden ingediend om het burgerlijk wetboek te veranderen, zodat er duidelijk wordt gestipuleerd dat het kind recht heeft op een opvoeding die z'n persoon respecteert en dat een kind nooit mag worden blootgesteld aan enige vorm van fysiek of psychologisch geweld, werd het Belgisch wettelijk kader in die zin nog niet aangepast.

Ook het zogenaamde 'onrechtstreekse' geweld tegen kinderen stelt veel problemen. Heel wat kinderen krijgen te maken met echtelijk geweld. Ze lijden

onder het geweld tussen ouders en al te vaak blijft de pijn van kinderen die in een dergelijke situatie leven, genegeerd of verborgen. Initiatieven die werden opgestart om echtelijk geweld te bestrijden zullen wel een positieve impact hebben op de toestand van de kinderen, maar het probleem zou ook specifieke aandacht moeten krijgen. Sensibiliseringscampagnes kunnen informatie geven over dit complexe probleem en kunnen de doorverwijzing naar de juiste diensten verbeteren.

Hulpverlening met zowel de eerstelijnszorg als specialisten worden overstelp door meldingen van kindermisbruik en –verwaarlozing. Het is de hoogste tijd dat er een uitgebreid en nationaal actieplan wordt gelanceerd ter bestrijding van misbruik en verwaarlozing. Een dergelijk plan veronderstelt een aanzienlijke toename in middelen voor alle betrokken diensten, zowel voor wat preventie en coördinatie betreft als voor de specifieke opvang van mishandelde kinderen.

Ritueel geweld

In België worden vooral meisjes van Afrikaanse of Arabische origine het slachtoffer van vrouwelijke genitale mutilatie. Dit heeft zowel rechtstreekse als onrechtstreekse gevolgen voor hun gezondheid, seksualiteit en geestelijk welzijn. Alhoewel precieze statistische gegevens ontbreken, wordt het aantal meisjes die dit risico lopen op meerdere honderdtallen geschat, vooral wanneer ze op bezoek gaan in hun land van herkomst. Maar ook in België zelf mag het risico niet worden onderschat.

Wij betreuren dat de wet die dergelijke praktijken verbiedt niet gekend is, zelfs niet door gezondheidswerkers, en dat het probleem geminimaliseerd wordt omwille van het gebrek aan voldoende gegevens.

Wij vragen dan ook dat we over betrouwbare en actuele informatie zouden kunnen beschikken om het probleem beter in te schatten. Gezondheidswerkers (zowel in de preventieve als curatieve diensten) moeten ingelicht en gesensibiliseerd worden en een duidelijke procedure voor doorverwijzing krijgen naargelang de situatie. We moeten uitzoeken waarom families deze traditie ook in België nog voortzetten. En we moeten weten wat er in de praktijk gebeurt, zodat we een nog efficiënter preventiebeleid kunnen uitwerken.

8 Kinderen met een handicap

Onvoldoende plaatsen...

Heel wat dossiers die door het KRC en de DGDE behandeld worden hebben te maken met het gebrek aan plaatsen voor kinderen met een handicap. Dit tekort slaat niet enkel op het buitengewoon onderwijs, maar ook op de dagopvangcentra en de residentiële voorzieningen.

In het buitengewoon onderwijs heeft het plaatstekort vooral betrekking op kinderen met een matige of ernstige mentale handicap, maar ook op diegenen die gedrags- en persoonlijkheidsstoornissen vertonen en op kinderen met een lichamelijke handicap.

In de Franse Gemeenschap wordt er op dit ogenblik een studie voltooid die beoogt het aanbod in opvang te evalueren, waardoor de toestand op z'n minst geobjectiveerd kan worden. Het probleem aan sich moet echter wel nog een oplossing krijgen.

Het probleem is dermate groot, dat het er de scholen toe aanzet om hun vrije plaatsen toe te kennen aan leerlingen die het best aan hun criteria beantwoorden. Die scholen blijven bijna systematisch ontoegankelijk voor leerlingen die in veel moeilijker situaties leven. Met als resultaat dat jongeren soms jaren van enige vorm van onderwijs verstoken blijven, ongeacht het recht op onderwijs zoals voorzien in het IVRK.

Het probleem van het plaatstekort in de scholen is des te ernstiger, daar het zich ook voordoet in de dagopvang en in de residentiële voorzieningen. Sommige zijn privé-instellingen en hebben daardoor de vrijheid om een kind al dan niet te aanvaarden. Ook hier zijn het de kinderen die het meeste nood hebben aan specifieke aangepaste zorg, die als eersten uit de boot vallen.

...en problemen met het leerlingenvervoer

Zorgwekkend is het leerlingenvervoer voor kinderen met een handicap in het buitengewoon onderwijs. Dit wordt door de overheid georganiseerd in functie van de ligging van de school en maakt het voorwerp uit van heel wat klachten bij het KRC en de DGDE, klachten die zowel van ouders als van de scholen komen. De duur van het transport (dat soms langer dan 3 uur duurt, tweemaal per dag) maakt elke vorm van gezinsleven quasi onmogelijk en is uiterst vermoeiend voor deze kwetsbare kinderen. Anderzijds kan het gebrek aan vorming van de begeleiders (als die er al zijn) over bepaalde eigenheden van de handicap, leiden tot conflicten in de omgang, waardoor de kinderen soms een echte fobie gaan ontwikkelen, met absentisme en zelfs een totaal gebrek aan scholing tot gevolg.

De ervaring leert ons dat de gezinnen weinig verhaal hebben in dit soort situaties, gezien de kinderen zelden over de nodige vaardigheden beschikken om zich degelijk uit te drukken of hun rechten te doen gelden. En hoewel vele officiële instanties en adviesorganen en zelfs het KRC en de DGDE de overheid al hebben geïnterpelleerd over deze kwestie, werd het systeem nog niet afdoende aangepast. De huidige toestand wijst zelfs op een verergering van het probleem.

Sociale integratie

Al jaren wordt er gedebatteerd over de integratie van kinderen met een handicap in het dagdagelijkse leven (scholen, kinderopvang, jeugdbeweging, vakantiecentra, stages, sport of culturele activiteiten). België ratificeerde het 'Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap' en zal dus op zoek moeten gaan naar oplossingen. En daar is dringend nood aan, daar de huidige situatie veel erger is dan wat we eigenlijk mochten verwachten.

Deze toestand kan niet blijven duren en de algemene sociale integratie van alle kinderen met een handicap zou een wettelijk kader moeten krijgen, met inbegrip van een aangepaste vorming voor alle beroepsbeoefenaars.

In deze context wensen wij het bestaan te vermelden van een nieuw decreet van de Franse Gemeenschap (5 februari 2009), dat de integratie van kinderen met een handicap in het gewoon onderwijs wil stimuleren. Het is nog te vroeg om de mogelijke positieve impact van het decreet te beoordelen, maar de tekst kreeg al heel wat kritiek, zowel van de scholen uit het algemeen als die uit het buitengewoon onderwijs. Deze stand van zaken wijst op de hoogdringendheid van een algemene sensibilisering voor de integratie van kinderen met een handicap in de samenleving. En dit niet enkel bij de jongeren maar ook in alle professionele opleidingen en bijscholingen.

De overheid doet nog meer inspanningen om de zelfredzaamheid en de integratie van kinderen en jongeren met een handicap in hun gezin en in de samenleving te bevorderen door een Persoonlijk Assistentiebudget (PAB) aan te bieden. Dit budget stelt de minderjarige met een handicap in staat om assistentie te krijgen thuis, op school en in zijn vrije tijd. Hoewel het systeem lovenswaardig is klagen belangenverenigingen aan dat de wachtlijsten alarmerend lang zijn, waardoor geen zorggarantie kan geboden worden aan minderjarigen met een grote ondersteuningsnood.

9 Armoede: kinderen in een gezin met een precair inkomen

België behoort tot de groep van rijkste landen in de wereld. De vaststellingen op basis van SILC-2005 geven echter aan dat in 2004 18,6% van alle Belgische kinderen in gezinnen leefden met een beschikbaar inkomen onder de monetaire EU-SILC-armoedegrens.

Om het probleem van de armoede ten volle te kunnen vatten, dient er dringend te worden geïnvesteerd in onderzoek naar de omvang en de impact van armoede op kinderen en dit specifiek vanuit het perspectief van kinderen.

Verder is er nood aan meer gezinsgerelateerde maatregelen. Zo moet de begeleiding van gezinnen veeleer georganiseerd worden vanuit een multi-dimensionale benadering (financiële hulp, huisvesting, energie, tewerkstelling, schoolloopbaanondersteuning,...). Naast de kinderbijslag moeten er ook andere financiële ondersteuningsmaatregelen komen ter vermindering van het armoederisico bij kinderen. Ook een voorrangbeleid dringt zich op voor een betere toegankelijkheid van de kinderopvang als basisvoorziening.

Armoede en onderwijs

Opgroeien in armoede hypothekeert de onderwijskansen en aldus de toekomstmogelijkheden van kinderen. Meer dan de helft van de leerlingen die in armoede leven hebben minstens één jaar overgezet in het lager en secundair onderwijs. Meer dan één derde heeft twee of méér jaren gebist en één op drie is in het buitengewoon onderwijs verzeild. Slechts een klein aantal kinderen, van wie de ouders geen beroep hebben, slaagt erin om in het algemeen onderwijs te blijven.

Er is dringend nood aan de nodige aandacht voor vorming in armoedeproblematiek voor alle professionelen die in contact komen met gezinnen in armoede. In het bijzonder is er een betere sensibilisering en vorming van leerkrachten en directies noodzakelijk ten aanzien van kinderen in armoede. Dit om ongelukkige praktijken van sommige scholen tegen te gaan waarbij bv. diploma's of attesten van leerlingen worden ingehouden omdat ouders rekeningen niet betaald hebben.

Maar ook vorming en sensibilisering van CLB-medewerkers is nodig om op vragen en problemen van gezinnen in armoede te kunnen inspelen.

De kosteloosheid van het onderwijs is een mythe. Gezinnen met armoederisico hebben dringend nood aan financiële ondersteuning voor vervoer, schooluitrusting, handboeken, verplichte buitenschoolse activiteiten... Daarom moeten scholen de kosten tot een minimum beperken, voorschotregelingen toelaten en transparant zijn over uitgavenposten.

De impact op het gezinsleven

Armoede heeft ook een sterke impact op het recht van kinderen op een gezinsleven. Zelfs als het Belgisch rapport vermeldt dat een preciaire gezinssituatie niet langer de reden mag zijn om de kinderen te plaatsen, bewijzen studies dat in de praktijk dit wel gebeurt. Armoede waarin de gezinnen leven is één van de vaakst gehoorde redenen die de sociale diensten en de gerechtelijke instanties naar voor schuiven om het plaatsen van kinderen in pleeggezinnen te rechtvaardigen.

Zelfs wanneer het armoedeargument niet doorslaggevend was bij plaatsing, het toch duidelijk aan de orde is wanneer er overwogen wordt het kind al dan niet naar z'n gezin te laten terugkeren. Heel wat (bijzonder dure) plaatsingen konden wellicht vermeden worden met een ondersteuningsbeleid ten aanzien van deze gezinnen. Bovendien krijgen de gezinnen tijdens de plaatsing van het kind maar weinig middelen van de sociale diensten om hen toe te laten hun preciaire situatie op te lossen. En dat hypothekeert natuurlijk de terugkeer van het kind, vooral omdat het gezin aan zeer strenge vereisten moet voldoen om het kind terug in z'n gezinsomgeving te krijgen (geschikte woning, financiële stabiliteit, ...)

De impact op de gezondheidszorg

Armoede heeft ook een aanzienlijke impact op de gezondheid van kinderen. Hoewel de toegang tot de gezondheidszorg over het algemeen gewaarborgd is, wordt een doktersbezoek vaak uitgesteld. En dat hebben we het nog niet over andere, vaak zeer dure medische zorgen die kinderen zouden moeten krijgen. Een bezoek aan de tandarts, de oogarts of de logopedist zijn vaak niet evident voor kinderen uit gezinnen met een precair inkomen, die deze uitgaven niet kunnen betalen omdat ze andere dringende financiële zorgen hebben. Zelfs de toegang tot sommige gezondheidsdiensten wordt soms geweigerd omdat de ouders uitstaande schulden hebben. Dit alles kan een negatieve invloed hebben op de gezondheid van de kinderen.

De impact op het sociale leven

Ook de toegang tot ontspanning en het recht op mobiliteit komen in gevaar voor kinderen uit arme gezinnen.

De vervoerskosten zijn vaak een groot probleem voor die gezinnen, zelfs de schoolbus kan te duur zijn. Gratis openbaar vervoer (met de trein, tram, metro of bus) voor alle kinderen lijkt een evidente eerste oplossing. Hiermee worden echter niet alle problemen opgelost, want in bepaalde eerder landelijke regio's is het aanbod aan dit soort transport duidelijk onvoldoende, waardoor gezinnen en jongeren niet kunnen genieten van deze mogelijkheid om hen een minimum aan sociaal leven te garanderen. Het openbaar vervoer dient dus niet enkel gratis te zijn, maar moet ook uitgebreid worden, zodat alle kinderen er gebruik kunnen van maken in functie van hun eigen noden.

Voor kinderen uit arme gezinnen wordt ook de toegang tot vrijetijdsactiviteiten gecompromitteerd. Naast de financiële belemmeringen en het gebrek aan informatie over de bestaande mogelijkheden, worden de kinderen vaak gestigmatiseerd en dus het slachtoffer van echte discriminatie. De ouders weigeren om hun kinderen in te schrijven voor buitenschoolse activiteiten omdat ze bang zijn dat ze zullen worden uitgelachen of zelfs uitgesloten. Bovendien zien ouders uit een kansarm milieu ook niet goed in waarom de kinderen recht moeten hebben op vrijetijdsactiviteiten. We dienen ook te vermelden dat de afschaffing van de sportcheques in de hele Franse gemeenschap (herfst 2009) een bijkomende hindernis vormt in de toegang tot sportactiviteiten voor kinderen uit gezinnen met een precair inkomen.

10 Onderwijs

Onvoldoende plaatsen voor iedereen

Al jarenlang dreigt een plaatstekort in de kleuter- en basisscholen in Brussel. Vandaag is het een prangende kwestie geworden.

Dit jaar (2009) konden heel wat kinderen niet worden ingeschreven in kleuterscholen in hun buurt, terwijl dat criterium toch heel belangrijk is voor jonge kinderen. Het probleem is bijzonder zorgwekkend in wijken met een grote bevolking van allochtone afkomst, waar een vroege scholarisatie ten sterkste wordt aangeraden. Ze vormt immers de bouwsteen voor een betere maatschappelijke integratie en stimuleert het verwerven van de nodige basis om met het lager onderwijs te starten. De meeste kinderen die bij aanvang van het schooljaar een plaats zochten, hebben uiteindelijk toch een school gevonden (soms ver weg van huis). We maken ons echter zorgen over alle kinderen die in de loop van het huidige schooljaar nog moeten worden ingeschreven.

Bovendien spreken sommige prognoses voor de komende jaren van een consequente stijging van de Brusselse bevolking, waardoor de toestand nog erger zal worden. Het is dan ook heel belangrijk dat onderzoek vraag en aanbod op korte en middellange termijn in kaart brengt. Op die manier kan aan alle kinderen het recht op scholing worden gewaarborgd. Een scholing die aan hun verwachtingen beantwoordt, te beginnen vanaf de kleuterschool, en het beleid hierop inspeelt.

Procedures niet gerespecteerd

Onze organisaties krijgen regelmatig klachten over het niet-naleven van sommige procedures, voorzien in de wetteksten die het onderwijs regelen. Hoewel die toestand telkens werd gemeld bij de bevoegde autoriteiten werden er geen maatregelen genomen tegen de scholen in kwestie, noch werden er structurele oplossingen geboden.

Eén van de grootste problemen ligt bij het niet-naleven van de inschrijvings- en uitsluitingsprocedures. Het gebeurt dat scholen nalaten of weigeren een attest te bezorgen voor de geweigerde inschrijving of uitsluiting van een kind.

Het niet-naleven van de procedures treedt het recht van de kinderen op verdediging met de voeten en ontnemt hen de kans op een beroep bij de herinschrijvingscommissie, die hen de nodige hulp kan bieden bij het vinden van een nieuwe school. Op die manier zouden ook lange periodes zonder schoolbezoek vermeden kunnen worden. Voor wat de commissies betreft, betreuren wij het ook dat in de Franse gemeenschap deze verdeeld blijven door de onderwijsnetten. Ook hebben die commissies geen verdere verantwoordelijkheden meer, eenmaal ze een nieuwe school hebben gesuggereerd, zelfs indien die school geenszins beantwoordt aan de noden en de leefwereld van de leerling en de inschrijving dus verre van positief is.

Onze diensten hebben ook genoteerd dat veel kinderen – vooral dan kinderen uit migranten- of sociaaleconomisch zwakke gezinnen – te snel worden doorverwezen naar het bijzonder onderwijs, dit op basis van attesten die niet beantwoorden aan de normaal vereiste wettelijke criteria. Er dient meer aandacht te worden gegeven aan het naleven van deze (nochtans zeer precies beschreven) criteria, om dergelijke wantoestanden te vermijden.

Een leerlingenstatuut

Leerlingen ervaren nog steeds problemen in verband met disciplineren en bestraffing op school. Het gaat hierbij om fysieke en vernederende straffen; maar ook om straffen die niet in verhouding zijn met de gepleegde feiten of het gestelde wangedrag. De disciplineren blijkt bovendien niet steeds even consequent of transparant waarbij sommige rechten (privacy, eigendom, integriteit,...) van leerlingen niet altijd worden gerespecteerd.

Bij conflicten tussen leerling en school, hebben leerlingen geen toegang tot een onafhankelijk, schoolextern kanaal voor het objectief en ten gronde beoordelen van mogelijke rechtsschendingen. Steeds ligt de eindbeslissing bij de betrokken school, of het overkoepelend bestuur. De school blijkt in de praktijk tegelijk rechter en partij te zijn. Leerlingen worden daarbij te weinig geïnformeerd over kinderrechten in het algemeen en hun rechten op school in het bijzonder. Verder zijn ook de participatierechten van leerlingen nog geen dagelijkse realiteit

Het KRC en de DGDE pleiten voor een decretaal verankerd, samenhangend en duidelijk leerlingenstatuut. Dat statuut moet de rechten en verantwoordelijkheden van de leerling vastleggen voor alle scholen in alle netten. In het statuut moet er plaats zijn voor een inspraakregeling voor leerlingen in het dagelijks leven op school, een tucht- en sanctieregeling, bepalingen over privacy, verhaalrecht tegen uitsluitingen en andere maatregelen, beschermende remedies tegen pesten en geweld tussen leerlingen, en informatie over de gehanteerde systemen van conflictpreventie en -regulering.

Het KRC en de DGDE pleiten daarnaast voor de inrichting van een toegankelijke instantie, onafhankelijk van de eigen school, waar rechtsschendingen kunnen aangeklaagd worden. Enkel een objectieve, onafhankelijke instantie kan conflicten correct en definitief beslechten, zonder dat leerling of school zich tot de rechtbank moet wenden voor langdurige en vaak logge procedures.

Gratis onderwijs

De kosteloosheid van het onderwijs is een mythe. Vervoersonkosten, allerlei schooluitrustingen blijven voor vele ouders een harde dobber om betaald te krijgen. Vandaar ook dat scholen de kosten tot een minimum moeten beperken, voorschotregelingen moeten toelaten en veel transparanter zijn over allerlei uitgavenposten.

Uiteraard moeten scholen meer werkingsmiddelen krijgen. Maar vooral gezinnen met armoederisico moeten meer financiële ondersteuning verkrijgen voor vervoer, schooluitrusting, handboeken, verplichte buitenschoolse activiteiten. Verder is er voor deze doelgroep nood aan veel hogere studietoelagen. Tot slot willen het KRC en de DGDE stelling nemen tegen de praktijk van sommige scholen waarbij diploma's of attesten van leerlingen worden ingehouden omdat ouders rekeningen niet zouden betaald hebben. Dit ontzegt kinderen van hun recht op onderwijs, zonder dat ze daar iets tegen kunnen doen.

11 Asiel

Onderwijs

Het recht op onderwijs is een basisrecht dat van toepassing is op alle kinderen, ook vreemdelingen, ongeacht hun administratief statuut. Het verheugt ons te melden dat ons land wetten heeft gestemd die onderwijs voorziet, aangepast aan de situatie van nieuwkomers. Zeer betreuenswaardig is dat in de Franse gemeenschap dit specifiek onderwijs niet open is voor bepaalde kinderen, onafhankelijk van hun nationaliteit, hun statuut of de duur van hun verblijf in België, wat resulteert in een onaanvaardbare discriminatie. Bovendien mag de voorziene aanpassingsperiode niet langer duren dan één jaar, wat te weinig is voor heel wat kinderen. Bovendien zijn er onvoldoende 'brugklassen', waardoor veel kinderen verplicht worden om direct in het gewone onderwijs te stappen, zonder enige voorbereiding. Tenslotte levert men enkel een attest af dat de toegang tot het onderwijs toelaat in functie van het behaalde niveau als het kind of diens wettelijke voogd ook beantwoordt aan bepaalde wettelijke criteria.

Wij vragen dan ook dat alle buitenlandse kinderen zonder onderscheid zouden worden toegelaten tot deze aangepaste onderwijsvorm, we vragen om een uitbreiding van het aanbod, de verlenging van de maximaal toegestane duur en tenslotte de mogelijkheid om te worden doorverwezen naar een school die enkel rekening houdt met de mogelijkheden van het kind en niet met z'n administratief statuut.

Niet-begeleide minderjarigen

Het voogdijstelsel voor de niet-begeleide minderjarigen is onvoldoende kwalitatief uitgewerkt. Sommige voogden werken in dienstverband, anderen vrijwillig. Ook het aantal niet-begeleide minderjarigen verschilt sterk van voogd tot voogd, er is dus een groot risico dat de kwaliteit van de begeleiding daardoor ook sterk varieert.

Er is nog steeds geen multidisciplinaire screening van de opvang- en hulpbehoeften van de niet-begeleide minderjarige, evenmin als een statuut en een verblijfsregeling die bij wet vastliggen.

Het samenwerkingsprotocol tussen de federale overheid en de Gemeenschappen voor de opvang van deze minderjarigen werd nog steeds niet gefinaliseerd.

In de Dublinverordening wordt bepaald welke lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van een asielaanvraag. Als een andere staat verantwoordelijk is kan een asielzoeker aan die staat worden overgedragen en houdt België zich niet meer bezig met dit asielverzoek.

De periode waarin de aanvraag tot overname wordt onderzocht, is voor de minderjarige een periode van stress, angst en onzekerheid. Bovendien gebeurt een doorverwijzing in het kader van de Dublinverordening zonder rekening te houden met het belang van de minderjarigen. Doorverwijzen naar een andere lidstaat gebeurt niet steeds met duidelijke garanties rond de kwaliteit van de opvang.

Niet-begeleide minderjarigen die hun opvangplaats moeten verlaten omdat ze als vluchteling worden erkend, hebben verdere opvang en begeleiding nodig. Specifieke begeleiding is nodig omwille van het vluchtelingenverleden en het onzekere toekomstperspectief. Erkende niet-begeleide minderjarigen kunnen niet

altijd in de opvang van de bijzondere jeugdbijstand terecht. Het is niet duidelijk waar ze dan wel terecht kunnen en zo blijven ze in de kou.

Als minderjarigen een wettelijk statuut krijgen, hebben ze recht op financiële, in plaats van enkel materiële steun. De overgang loopt niet altijd vlot. Minderjarigen dreigen op straat te komen als Fedasil niet langer een opvangplaats voorziet. Het gaat zowel om minderjarigen die begeleid zijn als om niet-begeleide minderjarigen.

Vage regularisatieprocedures

Een regularisatiebeleid voor gezinnen met kinderen op basis van duidelijke criteria en beoordeeld door een onafhankelijke commissie van deskundigen, ontbreekt nog steeds. Elk regularisatiebeleid moet rekening houden met de aanwezigheid van kinderen en de duur van hun verblijf in België. In juli 2009 bereikte de regering een akkoord over de regularisatiecriteria. Schoolgaande kinderen en een duurzame lokale verankering zijn belangrijke regularisatiecriteria, maar de staatssecretaris voor Migratie- en Asielbeleid blijft wel elke aanvraag individueel beoordelen.

Geen opsluiting van minderjarigen in gesloten centra

Begin oktober 2008 besliste de minister voor Migratie- en Asielbeleid om geen gezinnen meer op te sluiten. Momenteel loopt de uitwijzing via terugkeerwoningen. In Zulte en Tubize zijn er vandaag negen terugkeerwoningen. Eind 2009 stelde Sint-Gillis-Waas vier woningen ter beschikking. Net als de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, verwelkomen we de inspanningen van de minister om de opsluiting van kinderen in gesloten centra te vermijden. Toch betreuren we dat er nog altijd kinderen opgesloten worden als ze bij de grens aankomen en geen toegang tot het grondgebied krijgen. Ook het Koninklijk Besluit rond de werking van de terugkeerwoningen voorkomt niet dat kinderen nog opgesloten worden. Het besluit legt alleen de werkingsregels vast en niet het recht om in een terugkeerwoning te wonen als alternatief voor opsluiting.

Fedasil in crisis

Omwille van plaatsgebrek in het Fedasil netwerk worden heel wat gezinnen op dit ogenblik opgevangen in transitcentra (hotels, noodonthaalcentra) of, als er geen plaats meer is in de hotels, blijven ze gewoon op straat. Hoewel de wet ter zake bindend is voor België, krijgen die gezinnen geen enkele vorm van adequate sociale, wettelijke, medische of psychologische hulp. De kinderen hebben geen speel- of ontspanningsruimte en gaan niet naar school. Om in alle behoeften te voorzien beschikken de ouders over 6 Euro per persoon en per dag, toegekend onder de vorm van een papier dat enkel kan worden ingeruild voor voedsel. Het is dan ook niet mogelijk om wegwerpluiers te kopen, melkpoeder voor de baby's, kleding of speelgoed.

Het aantal kinderen dat te lijden heeft onder zo'n vernederende behandeling neemt natuurlijk toe, naarmate er steeds meer asielzoekers aankomen. Het is de hoogste tijd dat België zijn verantwoordelijkheden opneemt om deze mensen op te vangen en hen de onontbeerlijke bescherming en bijstand te bieden met respect voor hun rechten.

12 Kinderen in conflict met de wet

Uithandengeving

In z'n slotbeschouwingen bij de eerste twee Belgische rapporten uitte het Comité zijn bezorgdheid over het feit dat jongeren onder de 18 berecht zouden worden als volwassenen. Er werd dan ook expliciet aanbevolen dat België erop zou toezien dat dit niet langer gebeurde.

De Belgische wet op de jeugdbescherming werd in 2006 hervormd. De hervorming kwam echter niet tegemoet aan de wensen van het Comité, gezien België het principe van de uithandengeving behouden heeft. Dit betekent dat onder bepaalde voorwaarden jongeren die op het moment van de feiten ouder zijn dan zestien, terecht kunnen staan in een rechtbank van gemeen recht, volgens het strafrecht voor volwassenen.

Op dit ogenblik worden deze uit handen gegeven minderjarigen veroordeeld door een specifieke kamer van de Jeugdrechtbank, samengesteld uit magistraten met een opleiding jeugdrecht. Deze aanpassing van de procedure verandert niets aan het feit dat deze minderjarigen nog steeds berecht worden krachtens het strafrecht voor volwassenen.

Deze uit handen gegeven minderjarigen zullen na hun eventuele veroordeling niet langer worden opgesloten in gevangenissen voor volwassenen, maar wel in een federale jeugdgevangenis voor jonge delinquenten. Hoewel dit op het eerste zicht positief lijkt, vrezen wij toch dat omwille van die aanpassing een toenemend aantal jongeren zal worden doorverwezen naar een rechtbank voor volwassenen. Uit de eerste beschikbare statistieken blijkt immers dat, hoewel de objectieve voorwaarden om een uithandengeving uit te spreken strenger zijn geworden, hun aantal geenszins afgenomen is.

Een ander zorgwekkend punt is het feit dat minderjarigen reeds tijdens de procedure van uithandengeving naar een federale jeugdgevangenis verwezen kunnen worden. Die mogelijkheid van voortijdige detentie lijkt op een voorlopige hechtenis voor minderjarigen, wat in strijd is met artikel 40 van het IVRK.

Toenemend aantal gesloten instellingen

Het IVRK stelt duidelijk dat de opsluiting van een kind enkel mag worden ingeroepen als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur. We stellen echter vast dat de overheid een lange termijnplan voorziet, dat eerder focust op een uitbreiding van het aantal detentieplaatsen voor minderjarigen.

In 2002 en gedurende de vorige evaluatie van het Belgische rapport drukte het Comité ook zijn bezorgdheid uit over de opsluitingsmogelijkheden voor minderjarigen als opgericht door de Wet van 1 maart 2002. Toen waren er in de jeugdgevangenis in Everberg nog maar 20 plaatsen, ter aanvulling van de plaatsen in de gemeenschapsinstellingen die al een plaatsing in gesloten centra voorzagen. En hoewel er uit de statistieken geen toename blijkt in de jeugddelinquentie, heeft België toch beslist om het aantal plaatsen in gesloten instellingen aanzienlijk te verhogen. Tussen nu en 2012 en in functie van de aangekondigde plannen zou de oprichting van nieuwe centra resulteren in 302 detentieplaatsen voor minderjarigen, wat gelijk is aan een toename van meer dan 1500 %. Zonder rekening te houden met de al bestaande plaatsen in de gemeenschapsinstellingen die volgens plan ook zullen toenemen.

Het toenemende aantal detentieplaatsen is een verontrustende evolutie. Een degelijk jeugdstrafbeleid zou de voorkeur moeten geven aan alternatieve maatregelen. De hervorming van de wet op de jeugdbescherming van 2006 beoogde een diversificatie van de maatregelen die de magistraten konden uitspreken tegen minderjarigen, met opsluiting als de uitzondering. Maar wat de toepassing van het beleid betreft moeten we besluiten dat België nog steeds de voorkeur geeft aan detentie, gezien het aantal plaatsen in gesloten instellingen aanzienlijk wordt verhoogd, zonder gelijkwaardige middelen vrij te maken voor andere maatregelen.

De legitimering voor de uitbreiding van het aantal plaatsen wordt voornamelijk gehaald uit het feit dat de voorzieningen voor jongeren in detentie overvol zitten. Daarbij wordt echter volledig voorbijgegaan aan de vraag waarom deze voorzieningen vol zitten. Uit een parlementaire vraag is gebleken dat een groot deel van de jongeren opgesloten in deze voorzieningen opgroeien in een problematische opvoedingssituatie en dus meer gebaat zijn met een meer aangepast aanbod. Ook jongeren met psychiatrische problemen worden soms opgesloten in een gemeenschapsinstelling door gebrek aan een aangepaste voorziening. Vaak gaat het daarbij om niet-delinquente jongeren die omwille van een escalatie van hun problematiek niet meer kunnen opgevangen worden in de thuisituatie en de toegang tot het open aanbod binnen de jeugdhulp geweigerd wordt. Investeren in een oplossing voor deze jongeren zou een constructieve optie zijn. Deze problematiek wordt echter niet mee opgenomen in het debat rond de uitbreiding van het aantal plaatsen.

De rechtspositie van minderjarigen in detentie

Het KRC en de DGDE zijn bezorgd om de rechtspositie van minderjarigen in detentie. Jongeren opgesloten in gemeenschapsinstellingen, jeugdgevangenissen en forensische kinderspsychiatrie hebben een zeer zwakke rechtspositie. Afhankelijk van de voorziening waarin de jongeren terechtkomen is er een eigen regeling of zelfs helemaal geen. Jongeren opgesloten in de Vlaamse gemeenschapsinstellingen kunnen zich beroepen op het 'Decreet rechtspositie voor minderjarigen in de integrale jeugdhulp', voor jongeren in de gesloten voorzieningen binnen de jeugdbescherming van de Franstalige gemeenschap zijn er enkele garanties terug te vinden in de wet op de jeugdbescherming. Voor de jeugdgevangenis van Everberg is er een apart huishoudelijk reglement en jongeren in de forensische jeugdpsychiatrie kunnen enkel terugvallen op de 'Wet op de patiëntenrechten'. Nochtans zien we in deze verschillende voorzieningen jongeren met gelijkaardige problematieken. Dit leidt tot een ongelijke behandeling van minderjarigen en een gebrek aan rechtszekerheid.

Ook stellen wij vast dat er niet overal een externe inspectie bestaat die kan toezien op de rechten van minderjarigen en de levensomstandigheden binnen de voorzieningen. Dit is het geval voor de jeugdgevangenis van Everberg en de Vlaamse gemeenschapsinstellingen.

Wij pleiten daarom voor een wettelijk verankerd, samenhangend en duidelijk rechtsstatuut voor minderjarigen in detentie. Dat statuut moet de rechten van jongeren vastleggen voor alle voorzieningen met een gesloten regime, onafhankelijk van het soort voorziening of de overheid onder wiens bevoegdheid ze vallen. In het statuut moet er onder meer plaats zijn voor een inspraakregeling, bepalingen over privacy, verhaalrecht tegen sancties, respect voor het gezin, informatierecht, recht op bijstand en hulp en klachtrecht. Een uitbreiding van het decreet rond de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp binnen de

Vlaamse gemeenschap tot alle voorzieningen voor jongeren in detentie, is een mogelijke optie. Dit decreet is op dit ogenblik enkel van toepassing op de gemeenschapsinstellingen van de Vlaamse gemeenschap.

Bovendien pleiten we voor de installatie van een toegankelijke instantie, onafhankelijk van de eigen voorziening, waar rechtsschendingen kunnen aangeklaagd worden en die kan toezien op de levensomstandigheden van minderjarigen in detentie.

Een rechtspositie voor minderjarigen in detentie wordt des te dwingender gezien de huidige maatschappelijke evoluties. We verwezen al naar de uitbreiding van het aantal plaatsen voor jongeren in detentie. Een andere evolutie is de tendens om steeds meer gebruik te maken van systemen als 'time-out' voor het tijdelijk opsluiten van minderjarigen in een gesloten setting. Het wettelijke kader voor deze vormen van detentie is niet altijd even duidelijk en kan leiden tot een banalisering van het opsluiten van jongeren.